

Faludi Gábor

SZERZŐI ÉS KAPCSOLÓDÓ JOGOK MINT AZ ÁLLAMI VAGYON TÁRGYAI

BEVEZETÉS

A Magyarország 2023. évi központi költségvetésének megalapozásáról szóló 2022. évi XXIV. törvény (a tv.) 49–51. §-a az állami vagyonhoz sorol bizonyos szerzői/szomszédos vagyoni/felhasználási jogokat, illetve pontatlanul felhasználási engedélyeket. A jogalkotó szándéka az indokolásból nem állapítható meg, ugyanis a szóban forgó rendelkezésekhez fűzött indokolás minden magyarázat nélkül csupán felhígítottan és egyben a normától „némileg” eltérően írja le a közvagyon új tárgyát, mondván, hogy az bizonyos „szerzői jogi védelem alá eső termék(ek) felhasználási jogának állami vagyonba tartozásáról rendelkezik.¹ A cikk megírására az ad alkalmat, hogy számos kérdés vetődik fel, ha az új vagyontárgyról szóló rendelkezések szerzői jogi, egyezményen, illetve uniós jogon alapuló szabályokhoz való illeszkedését vizsgáljuk. A vizsgálat eredménye több kérdéskörben is inkább súrlódás, semmint illeszkedés megállapítása. Kedvcsinálónak álljon itt talán annyi: szerzői jogi védelem alá eső termék mint a szerzői jogban vagy akár az állami vagyon körében értelmezhető fogalom nem létezik. Az állami vagyon tárgyainak felsorolásában már a módosítás előtt is szerepelt „az államot megillető olyan immateriális, vagyoni értékkel rendelkező jogosultság, amelyet jogszabály vagyoni értékű jogként nevesít”.²

AZ ÁLLAM MINT A SZERZŐI JOG, ÉS A SZERZŐI JOGHOZ KAPCSOLÓDÓ JOG JOGOSULTJA

Az állam lehet a szerzői jog örököse, ekként jogosultja, ezekről az esetekről részben a Vagyontörvény, részben pedig az állam öröklése és az államot megillető egyéb jogok gyakorlása esetén a magyar állam képviseletéről szóló 26/2021. (XII. 29.) NVTNM rendelet rendelkezik. Ha az állam törvényes örökös, az MVH Maradványvagyon-hasznosító Zártkörűen Működő Részvénytársaság (MVH Zrt.) az állam képviselője és az örökösi jogok

¹ „Az állami vagyonról szóló törvény módosítása alapján, az állami vagyoni körbe kerül az országgyűlési képviselőről, mint olyan közfeladatot ellátó személyről, aki egyúttal az Alaptörvényben nevesített közjogi tisztséget is betölt, közfeladatai ellátása körében, vagy ezzel összefüggésben, költségvetési forrásból készített kép- és hangfelvétel, egyéb, szerzői jogi védelem alá eső termék felhasználási joga.” – 2022. évi XXIV. törvény végső előterjesztői indokolása – Magyarország 2023. évi központi költségvetésének megalapozásáról, a 49–51 §-hoz fűzött magyarázat.

² 2007. évi CVI. törvény az állami vagyonról (Vagyontv.) 1. § (2) bekezdés d) pont.

és köteleességek gyakorlója, ha pedig az örökhagyó a halála esetére vagyonáról vagy annak egy részéről végintézkedéssel az állam javára rendelkezett, a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zártkörűen Működő Részvénytársaság (MNV Zrt.) rendelkezik az örökösi jogállással, azaz feladata az államot mint örököst megillető jogok gyakorlása és az államot mint örököst terhelő kötelezettségek teljesítése.

A Vagyon törvény 42/A. § alapján az MNV Zrt. kivezetésre szánt vagyontárgyat átadhat az MHV Zrt.-nek, az államot törvényes öröklés alapján megillető szerzői jog eleve ilyen vagyontárgy.

Természetes személy azonban nemcsak a szerzői jog, hanem kapcsolódó jogok, így előadóművészi, hangfelvétel-előállítói, filmelőállítói, rádió- és televíziószervezetet megillető és adatbázis- (vagyon) jogok jogosultja is lehet, azaz e jogok is öröklhetőek. (A rádió- és televíziószervezetet megillető szomszédos jogok csak ún. webcasting esetében illethetnek meg természetes személyt, hagyományos, frekvenciát vagy műholdas „hozzáférést” igénylő műsorsugárzást természetes személy nem végezhet.) Ennek említése csak azért szükséges, mert az állam örökléséről szóló szabályok foglalkoznak a szerzői jog öröklésével, de nem számolnak azzal, hogy az állam szerzői joghoz kapcsolódó jogok örököse is lehet.

Az állam jogosultja az állami vagyon tulajdonosi joggyakorlója vagy vagyonkezelője által megszerzett szerzői és kapcsolódó vagyoni jogoknak és e szervezetekben szolgálati műként létrehozott művekhez kapcsolódó szerzői vagyoni jogoknak. Aggálytalanul érvényesülnek ezekben az esetekben mind az állami vagyont védő, mind a szerzői jogi jogszabályok.

Így például akadálytalanul és jogszerűen dönthetett a Kúria úgy 2021. december 31-ig, hogy a Kúriai Döntések Bírósági Határozatok (BH) c. nyomtatott folyóirat kiadására az állami vagyon hasznosítására vonatkozó szigorú, versenyeztetési szabályok keretei között egy vállalkozásnak (kiadónak) felhasználási jogot enged, és felválthatta ugyanilyen jogszerűen ezt a modellt 2022. január 1-től az elektronikus, ingyenes hozzáférést engedő, saját tulajdonosi joggyakorlás keretében történő hasznosítással, azaz kiadás = szerzői jogi értelemben vett felhasználással, a szervezetén belül működő Werbőczy István Országbíró Kutatóintézet útján.³ Azt kellett csak megvizsgálni, hogy az állami vagyon védelmét szolgáló szabályok lehetővé teszik-e a BH mint vagyontárgy ingyenes saját hasznosítását. A szóban forgó szerkesztett, vezető szöveggel ellátott kúriai döntések szakirodalmi művek, a folyóirat egyes számai gyűjteményes művek, és mind az egyes döntéseket, mind a folyóirat szerkesztését munkaköri kötelesség ellátása keretében kúriai bírák végzik. A művek tehát szolgálati művek, amelyekre a vagyoni jogokat a Kúria a művek átadásával megszerzi.⁴

³ <https://kuria-birosag.hu/hu/kuriai-dontesek>.

⁴ Szjt. 30. §.

Az állam a jogosultja a nemzeti tervvagyonnak. A szabályokat az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény és kapcsolódó rendeletek tartalmazzák, részletes elemzésüket már a jogirodalom is elvégezte.⁵

A nemzeti filmvagyon is állami vagyon, „gazdája” a Nemzeti Filmintézet Közhasznú Nonprofit Zártkörűen Működő Részvénytársaság (NFI).⁶

Tulajdonképpen a közszolgálati médiavagyon zöme is állami vagyon, kezelése az Mttv. szerint történik.⁷

Mind a nemzeti tervvagyonba, filmvagyonba, mind pedig a közszolgálati médiavagyonba főként szerzői, illetve azzal szomszédos vagyoni jogok, illetve felhasználási jogok tartoznak. A részletes elemzéstől eltekintünk, mert elkanyarodna az írás tárgyától.

A kapcsolódó jogokra is röviden kitérve, ha állami/költségvetési forrásokból/ráfordításokkal adatbázist hoznak létre, és e ráfordítások az adatbázisszabályok szerint jelentősek, az állam lesz a sui generis/kapcsolódó adatbázis jog jogosultja.⁸

A kérdés e bevezető gondolatok nyomán az, hogy ha amúgy is lehet állami vagyontárgy szerzői/kapcsolódó vagyoni jog vagy felhasználási jog, akkor miért volt szükséges a költségvetési forrásokból készült bizonyos művekre, teljesítményekre egy sajátos rezsimet bevezetni. A költségvetési forrásokból gazdálkodó munkáltató amúgy is megszerzi a művek átadásával a szolgálati művek vagyoni jogait, a szolgálatinak nem minősülő művekre pedig korlátozás nélküli felhasználási jogot szerezhet, és jogátruházási szerződéssel megszerezheti a jogátruházási tilalom alá nem eső művek és kapcsolódó jogi teljesítmények vagyoni jogait. Az ekként történő megszerzés pedig az állam vagyonszerzésének minősül.

AZ ÚJ, SAJÁTOS ÁLLAMI VAGYONTÁRGY

A tv. 49. § -a kibővíti a Vagyontv. 1. § (2) bekezdése f) ponttal való kiegészítése útján az állami vagyontárgyak körét, abba beletartozik „*azon országgyűlési képviselőről, aki más, Alaptörvényben nevesített közjogi tisztséget is betöltve közfeladatot lát el, e közfeladata ellátása körében vagy ezzel összefüggésben, költségvetési forrásból készített, szerzői vagy szomszédos jogi védelmet élvező műhöz vagy teljesítményhez, különösen kép-, illetve hangfelvételhez kapcsolódó, felhasználási szerződés útján vagy a szerzői jogról szóló törvény alapján megszerzett felhasználási engedély, illetve vagyoni jog.*”

⁵ Az Sztj. 67. §-hoz fűzött magyarázat 3. pontja: Nagykommentár a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényhez, szerk. Gyertyánfy Péter, Wolters Kluwer, Budapest, 2020; Faludi Gábor: A nemzeti tervvagyon szerzői jogi kérdései. Jogtudományi közlöny, 74. évf. 7–8. sz., 2019, p. 327–336.

⁶ 2004. évi II. törvény a mozgóképről I/A fejezet.

⁷ A médiaszolgáltatásokról és tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény (Mttv.) 100. §, 203. § 33. pont.

⁸ Vö. Sztj. 84/A. § és 2021. évi XCI. törvény a nemzeti adatvagyonról, különösen 8. §, a Nemzeti Adatvagyon Ügynökség, az állam nevében eljáró adatbázis-jogosultnak is minősül, és ekként is eljár, ha dönt az adatvagyon piaci vagy akár nem piaci hasznosításáról.

A szabály többszörösen elemzést igényel. Elsősorban meg kell jegyezni, hogy a mű/teljesítmény tárgya szerinti megkülönböztetés, vagyis az, hogy egy műnek/teljesítménynek ahhoz képest alakul a jogi sorsa, hogy a műnek/teljesítménynek mi a tárgya (témája), elég szokatlan minősítő szempont.⁹ Kétségtől látszólag megjelenik ez a szempont például a nemzeti tervvagyonnál (szerzői jogi védelem alá eső tervdokumentáció), a médiavagyonnál (műsorhoz, műsorszámhoz kapcsolódó szerzői, szomszédos vagyoni jog), és a nemzeti filmvagyonnál is, azonban mégsem a mű/teljesítmény tárgya, témája a minősítő szempont, hanem az, hogy közpénzből készült-e a mű/teljesítmény, vagy azt közpénzből rendelték-e meg, és annak vagyoni/felhasználási jogait közpénzből szerezték-e meg.

Az új szabály esetén is megjelenik – sajátos, szűkített megfogalmazásban – a közpénz mint a mű/teljesítmény létrehozásához szükséges ráfordítás forrása, de nem úgy szól a rendelkezés, hogy az ilyen forrásból készített/megszerzett mű/teljesítmény vagyoni/felhasználási joga állami vagyon. Ha a szabály így szólna, jellegében közel állna az említett egyéb állami „szerzői jogi” vagyontárgyak jogi sorsát meghatározó szabályokhoz, és volna értelmezhető tartalma is. Az lenne a tartalma, hogy az ilyen művekre/teljesítményekre vonatkozó vagyoni/felhasználási jogok akkor is az állami vagyon részei, ha egyébként a szerzői jog szabályai és az azon alapuló szerződések alapján más személy is lehetne a jogszerző. Ekkor a szerződési szabadság igen magasan meghúzott, de még megengedhető korlátjáról lenne szó, amely egyben művek esetében túllépne a szolgálati mű fogalmán, és az arra vonatkozó munkáltatói jogszerzésen (Szjt. 30. §).

A jelen esetben azonban csak olyan szerzői jogi oltalmi tárgyakkal kapcsolódó vagyoni/felhasználási jog illeti az államot, amelyeket bizonyos személyekről mint az oltalmi tárgy (mű, teljesítmény) témájáról hoznak létre. Ezek a személyek, mint művek, teljesítmények témái, azért sajátosak, mert kettős közfeladatot látnak el. Országgyűlési képviselők, és egyúttal az Alaptörvényben nevesített közjogi tisztséget is betöltenek. Az Országgyűlésről szóló törvény alapján¹⁰ az országgyűlési képviselő egyéb közfeladatot akként láthat el, hogy lehet miniszterelnök, miniszter, a miniszterelnök politikai igazgatója, államtitkár, kormánybiztos, miniszterelnöki biztos, miniszterelnöki megbízott, miniszteri biztos, az Országgyűlés tisztségviselője, közfeladatot ellátó közérdekű vagyonkezelő alapítvány kuratóriumában és felügyelőbizottságában tag, közfeladatot ellátó közérdekű vagyonkezelő alapítványban vagyonellenőr, valamint a Kormány szakmai véleményező és javaslattevő – döntési joggal is rendelkező – testületében tag, illetve tisztségviselő.

Az Alaptörvény ezek közül a következő közjogi tisztségeket nevesíti: a Kormány tagjait, akik a miniszterelnök, annak helyettese, aki maga tárca nélküli miniszter, és a miniszterek, ideértve a tárca nélküli minisztereket is.¹¹ Azt kellően mély közjogi ismeretek alapján nem

⁹ A gondolatot szakmai eszmecsere során dr. Gyertyánfy Péter vetette fel.

¹⁰ 2012. évi XXXVI. törvény az Országgyűlésről, 80. § (2), (2a), 2b) bekezdés.

¹¹ Alaptörvény 16. cikk.

tudjuk megállapítani, hogy az Alaptörvény 16. Cikk (5) bekezdésének az utalása, „[a] kormánytisztviselők jogállását törvény szabályozza”, azt jelentheti-e, hogy az utalással felhívott Ksztv.-ben¹² szabályozott államtitkárok is olyan tisztséget látnak-e el, amelyet *Alaptörvényben nevesített közjogi tisztség*nek kell tekinteni. Arra hajlunk, hogy a „nevesített” tisztség csak olyan lehet, amelyet maga az Alaptörvény is megjelöl. A Kormány tagjain túlmenően az Alaptörvény konkrétan megnevezi az önálló szabályozó szervezetet és ezek vezetőit (23. cikk) is, akik, ha államtitkárok, akkor beletartozhatnak abba a személyi körbe, akik témául szolgálhatnak olyan műnek/teljesítménynek, amelyre vonatkozó vagyoni/felhasználási jog az elemzett szabály szerint az államot illeti.

Milyen művek és teljesítmények tartoznak az állami vagyon körébe? A kettős közfeladatot ellátó országgyűlési képviselők művein (itt most tekintsünk el a ghostwritingtól) és teljesítményein nem keletkezik az államnak joga. A közjogban „jogi oltalom alá eső szellemi tevékenység eredményének” nevezett oltalmi tárgyakon az érintetteknek keletkezik joga, és a tevékenység, illetve felhasználási jog engedése fejében e személyek díjazásban is részesülhetnek az Országgyűlésről szóló törvény 80. § (1) bekezdése alapján, tehát még csak szolgálati műveknek sem minősíti az Országgyűlésről szóló törvény ezeket az oltalmi tárgyakat.

Ha viszont róluk készül kettős közfeladatuk ellátása körében vagy ezzel összefüggésben szerzői mű vagy szomszédos jogi teljesítmény, az ilyen oltalmi tárgyon, különösen kép-, illetve hangfelvételen keletkező vagyoni jog és felhasználási jog az állam vagyonának része lesz azzal a feltétellel, hogy a mű vagy teljesítmény költségvetési forrásból készül.

Ha ezeket az oltalmi tárgyakat megpróbáljuk az Sztj. rendjén elképzelni, életszerűen a következő, a kettős közfeladatot ellátó országgyűlési képviselőkről készült művek, és teljesítmények jöhetnek szóba:

- irodalmi művek, nyilvánosan tartott beszédek, különösen ha azokat kép- vagy hangfelvétel rögzíti,
- vizuális művek (a rajzolás, festés, szobrászat, metszés, könyvnyomtatás útján vagy más hasonló módon létrehozott alkotás és annak terve), különösen ha azokat képfelvétel rögzíti,
- fotóművészeti alkotás, amelyeket elkerülhetetlenül képfelvétel rögzít,
- mozgóképek (film, akár filmalkotás, akár filmalkotásnak nem minősülő film), amelyet szintén elkerülhetetlenül kép-, illetve hangfelvétel rögzít ahhoz képest, hogy a film hangos-e,
- hangfelvétel (akár szerzői művet és előadóművészi teljesítményt rögzít, akár nem),
- rádió- vagy televízió-műsorszám, amelyet szintén elkerülhetetlenül kép-, illetve hangfelvétel rögzít ahhoz képest, hogy televízió- vagy rádióműsorszámról van-e szó. A rögzítés lehet efemer vagy ismételt sugárzást lehetővé tevő, tartós rögzítés,

¹² 2010. évi XLIII. törvény a központi államigazgatási szervekről, valamint a Kormány tagjai és az államtitkárok jogállásáról.

- az „internetes, online felhasználásról”, azaz a lehívásra hozzáférhetővé tételről itt külön nem kell említést tenni, az csak a hozzáférhetővé tétel technikai módját jelenti, annyi említhető, hogy ebben az esetben is elkerülhetetlenül készül kép-/hangfelvétel.

Az irodalmi mű értelemszerűen mind szépirodalmi, mind szakirodalmi mű lehet. Az a kérdés sem jelentéktelen, és bírói gyakorlat híján ma még meg sem válaszolható, hogy vajon mi tekintendő a kettős közfeladatot ellátó országgyűlési képviselőkről készült irodalmi műnek? Ami véleményükről, cselekedeteikről szól? Amiben nevesítve vannak? Vagy elég, ha személyük felismerhető? A fotóművészeti alkotás körébe minden olyan, akár egyszerű, mindennapi portréfotó is beletartozik, ahol a fotó készítőjének van kihasznált alkotói játéktere.¹³ A hangfelvétel fogalma és jogi oltalma pedig nem tartalmazza azt a követelményt, hogy a hangfelvételen szerzői művet, illetve előadóművészi teljesítményt rögzítsenek.¹⁴

A szabály hatálya meghatározásában zavaró, hogy a szerzői jogban nem kezelt és nem is értelmezhető képfelvételen rögzítés is szerepel a fogalomban, igaz, csak a „különösen” határozó után. A képfelvétel a szerzői jogban vagy „állókép” = jogi védelemre érdemes fotó, vagy „mozgókép” = filmalkotás vagy filmalkotásnak nem minősülő mozgóképek sorozatából álló teljesítmény hanggal vagy anélkül. A szerzői mű rögzítése pedig nem feltétele a jogi védelemnek. Annyi elegendő a védelem fennállásához az egyéni, eredeti jelleg (nem másolt, alkotói játékteret kihasználó alkotás) mellett, hogy a mű „kellő pontossággal és objektivitással azonosítható teljesítmény” legyen.¹⁵

Némi magyarázatra szorulhat az a feltétel is, hogy a műnek/teljesítménynek költségvetési forrásból kell elkészülnie. Az Alaptörvény 39. cikk (3) bekezdése szerint: „Közpénz az állam bevétele, kiadása és követelése”. A költségvetési forrás fogalmát sem az Áht. sem a Vagyontörvény külön nem tartalmazza, de abból, hogy a „forrás” számviteli fogalma tisztázott, és a forrás eredetét is tartalmazza a meghatározás, aggály nem vetődik fel abban, hogy mikor lehet költségvetési forrásokból készült műről/teljesítményről beszélni függetlenül attól, hogy a forrást felhasználó, a művet/teljesítményt „előállító” személy/szervezet maga az államháztartás körébe tartozik-e. Így például a közszolgálati műsorok készítésének egyik döntő forrása is költségvetési jellegű, noha a médiaszolgáltató maga nem tartozik az államháztartás körébe.

¹³ Eva-Maria Painer kontra Standard Verlags GmbH és társai, C-145/10, ECLI:EU:C:2011:798.

¹⁴ „A 'hangfelvétel' egy előadás hangjainak vagy más hangoknak, vagy hangok egyéb megjelenítésének a rögzítését jelenti a filmalkotásban vagy egyéb audiovizuális műben foglalt rögzítési forma kivételével” – A WIPO Előadásokról és a Hangfelvételekről szóló Szerződése, 2. Cikk b) pont, kihirdette: 2004. évi XLIX. törvény a Szellemi Tulajdon Világszervezete 1996. december 20-án, Genfben aláírt Szerzői Jogi Szerződésének, valamint Előadásokról és a Hangfelvételekről szóló Szerződésének kihirdetéséről.

¹⁵ Levola Hengelo-ítélet, C310/17, EU:C:2018:899, 40. bekezdés.

A SZERZŐDÉS VAGY A TÖRVÉNY ÚTJÁN MEGADOTT FELHASZNÁLÁSI ENGEDÉLY MINT ÁLLAMI VAGYONTÁRGY

Az elemzett fogalom legaggályosabb része sajnos magának az állami vagyonba kerülő egyik vagyontárgynak (a Vagyontv. szóhasználatában: vagyonelemnek) a meghatározása, amely a következő: „felhasználási szerződés útján vagy a szerzői jogról szóló törvény alapján megszerzett felhasználási engedély, illetve vagyoni jog”. A vagyoni jog mint vagyontárgy aggálytalan. Hasonlóképpen aggálytalan lenne a felhasználási szerződés alapján keletkezett felhasználási jog vagy egyszerűen a felhasználási jog. Felhasználási szerződés alapján ugyanis a felhasználó nem engedélyt szerez. A szerző/jogosult adhat felhasználási engedélyt, amelynek megfelelő terjedelmű felhasználási jogot szerez a felhasználó a felhasználási szerződés alapján, és ez lesz a megszerzett vagyontárgy. Ha tehát egy felhasználó költségvetési forrásokból olyan mű vagy teljesítmény felhasználási jogát szerzi meg, amely a kettős közfeladatot ellátó országgyűlési képviselőkről mint témáról készült, ez lesz az állami vagyon része, és nem a jogosult engedélye.

Még komolyabb aggályt vet fel, mit ne mondjunk, a szabály alkalmazását e körben ellehetleníti az „Szjt. alapján megszerzett felhasználási engedély” értelmezése. Egyrészt itt is áll, hogy nem felhasználási engedélyről, hanem jogról van szó akkor is, ha az adott jogot nem a jogosult engedélye hozza létre. Milyen felhasználási jogot lehet az Szjt. alapján, felhasználási szerződés nélkül megszerezni? Az Szjt. 16. § (1) bekezdése szerint „[a] szerzői jogi védelem alapján a szerzőnek kizárólagos joga van a mű egészének vagy valamely azonosítható részének anyagi formában és nem anyagi formában történő bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére. E törvény eltérő rendelkezése hiányában a felhasználásra engedély felhasználási szerződéssel szerezhető.” Az idevágó törvényt magyarázat szerint „A szerzői mű jogszerű felhasználását biztosító legjellemzőbb jogcím a felhasználási szerződés (Szjt. V. Fejezet). A 16. § (1) bekezdés második mondata a jogszerű felhasználást lehetővé tevő egyéb jogintézményekre utal. A törvény ilyen „eltérő rendelkezései” a szabad felhasználások [Szjt. 33–41. §, 41/F–41/K. §, 60. § (1), (4) bek., 62. §, 68. §] szabályai, az árva művek egyszerűsített állami engedélyezésének (Szjt. 41/A–41/E §) rendelkezései, valamint a bizonyos engedélyezési jogokat díjazás iránti igényre szűkítő, továbbá eleve csak ’megfelelő díjazás’ iránti igényt megállapító szabályok”.¹⁶

Némi kitéréssel, inkább csak a teljesség kedvéért jegyezzük meg, hogy a jogszerű, a jogosult engedélyét nem igénylő felhasználás egyes, a véleménynyilvánítási jog érvényesülését szolgáló szabad felhasználásnak minősülő eseteiről az Európai Bíróság kimondta, hogy azok nem egyszerűen kivételek, hanem jogok (users’ right), és a hazai jogalkotó is tiltja e

¹⁶ Az Szjt. 16. § (1) bekezdéséhez fűzött magyarázat; *Gyertyánfy*: i. m. (5).

jogok/szabad felhasználások szerződéssel vagy egyoldalú nyilatkozattal való kizárását.¹⁷ Ha pedig a szabad felhasználások genezise felől szemléljük a kérdést, akkor a törvény tulajdonképpen nem is ad kifejezett engedélyt a felhasználásra, hanem a szerzői/szomszédos jogi jogosult kizárólagos jogainak korlátját szabja meg. Ha e szemlélettel vizsgáljuk a „törvény által adott felhasználási engedélyt”, akkor az végképp tartalom nélküli.

Az az állítás, hogy egy felhasználás főszabályként csak a jogosult engedélyével jogszerű, és ez alól vannak olyan törvényi kivételek, amelyek esetében a jogosult engedélye nélkül is jogszerű lehet a felhasználás, a szomszédos jogi teljesítményekre is igaz. A szabad felhasználások szabályai ugyanis azonosak a szerzői mű és a szomszédos jogi teljesítmény esetében. „Nincs szükség a szomszédos jogi jogosult hozzájárulására azokban az esetekben, amelyekben a törvény a szerzői jogi védelem alatt álló alkotás felhasználásához sem kívánja meg a szerző hozzájárulását.”¹⁸ Akárhogy is próbáljuk „a szerzői jogról szóló törvény alapján megszerzett felhasználási engedély” szókapcsolatot forgatni, jogalkotói iránymutatás nélkül csak oda tudunk jutni, hogy a szabad felhasználások alapján keletkező „jogokat” is állami vagyonná kívánta volna tenni a jogalkotó. Ez azonban nem lehetséges. A szabad felhasználás, az adott kivétel alapján keletkező „jog” a felhasználásra bárkit megillet. Pontosabban: az adott körben a mű/teljesítmény közkinccs, azt bárki, aki az adott szabad felhasználásnak címzettje (ha úgy tetszik, kedvezményezettje), az adott kivétel szabályai szerint felhasználhatja. Ebből a szempontból teljesen közömbös, hogy a jogosult, akinek a jogát a szabad felhasználás korlátozza, az állam vagy más személy.

A kettős közfeladatot ellátó országgyűlési képviselőről legtipikusabban akkor készül mű/teljesítmény, amikor politikai beszédet tart vagy interjút ad, nyilatkozik a médiában. Az egyik legklasszikusabb, egyezményes alapú szabad felhasználás a politikai beszédre vonatkozik. „Nyilvánosan tartott előadások és más hasonló művek részletei, valamint politikai be-

¹⁷ Pl.: C-401/19, Lengyel Köztársaság v. az Európai Parlament és az Európai Unió Tanácsa, ECLI:EU:C:2022:297, 87-es bekezdés: „a szerzői jogi kivételeket és korlátozásokat illetően – amelyek maguk is biztosítanak jogokat a művek vagy védelem alatt álló egyéb teljesítmények felhasználói javára, és amelyek célja az e felhasználók és a jogosultak alapvető jogai közötti megfelelő egyensúly biztosítása (lásd ebben az értelemben: ... Funke Medien NRW-ítélet, C-469/17, EU:C:2019:623, 70. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat)...”; *Grad-Gyenge Anikó*: Nincs új a nap alatt – avagy görcső alatt a Bizottság szerzői jogi reformjának szabad felhasználásai. *Jogtudományi Közlöny*, 73. évf. 7–8. sz., p. 334–345; *Mezei Péter, Harkai, István*: Önszabályozó platformok? Elemzés a végfelhasználói jogok érvényesüléséről a CDSM irányelv 17. cikkének átültetése fényében. In *medias res*, 2022. 1. sz., p. 5–17, valamint Sztj. 33. § (4) bek.: Ha törvény eltérően nem rendelkezik, a szabad felhasználás szerződéssel vagy egyoldalú jognyilatkozattal való kizárása vagy korlátozása semmis, ideértve azt az esetet is, ha a szerző a felhasználás vonatkozásában megfelelő díjazásban részesül.

¹⁸ Sztj. 83. § (2) bekezdés, amely a következő egyezményes rendelkezésen alapul: „(1) A Szerződő Felek nemzeti jogszabályaikban ugyanolyan jellegű korlátozásokat és kivételeket írhatnak elő az előadóművészek és a hangfelvétel-előállítók védelme tekintetében, mint amilyeneket az irodalmi és művészeti alkotásokhoz fűződő szerzői jog védelmével kapcsolatban is előírnak.” A WIPO Előadásokról és a Hangfelvételekről szóló Szerződése, 16. Cikk (1) bekezdése, kihirdette: 2004. évi XLIX. törvény a Szellemi Tulajdon Világszervezete 1996. december 20-án, Genfben aláírt Szerzői Jogi Szerződésének, valamint Előadásokról és a Hangfelvételekről szóló Szerződésének kihirdetéséről.

szédek tájékoztatás céljára – a cél által indokolt terjedelemben – szabadon felhasználhatók. Ilyen felhasználás esetén a forrást – a szerző nevével együtt – fel kell tüntetni, hacsak ez lehetetlennek nem bizonyul. Az említett művek gyűjteményes kiadásához a szerző engedélye szükséges.”¹⁹ Az Sztj. magyarázata sem hagy kétséget a norma tartalmáról: „Egyrészt irreleváns, hogy a beszéd élő előadása, vagy annak nyilvánosságához közvetített (akár online lehívásra hozzáférhetővé tett) változata képezi a felhasználás tárgyát. Másrészt ez a szabály nem tartalmaz megszorítást a szabad felhasználás kedvezményezettjének személyét illetően sem. Ez azt jelenti, hogy nemcsak a sajtó és a média használhatja fel az ilyen beszédeket, hanem bárki más, ha ezt tájékoztatás céljával teszi. Harmadrészt a törvény azt sem szabja meg, hogy milyen módon végezhető a felhasználás. Ebből következik, hogy bármely vagyoni jogot érintő módon sor kerülhet a felhasználásra. ... A jogszabály ugyanakkor a háromlépcsős teszt szellemiségével összhangban rögzíti, hogy a felhasználásra csak a cél által indokolt terjedelemben kerülhet sor.”²⁰

A szabály a Berni Uniós egyezmény 2bis cikkén alapul, amely felhatalmazza a tagállamokat a szóban forgó szabad felhasználás bevezetésére azzal, hogy annak célja „the recognition that the purpose of allowing countries of the Union to exclude political speeches ... is to allow quick and obstacle-free information about the contents of such speeches”; „... the informatory purpose may truly justify allowing the denial of economic rights, this is not the case with moral rights.”²¹

A szóban forgó kivétel/szabad felhasználás „jogelődje” megvolt a 2021-es és az 1969-es szerzői jogi törvényben is.²² Mivel a szabad felhasználás lényege, hogy körében a szerző/szomszédos jogi jogosult vagyoni joga nem létezik, ezért nem tehető állami vagyontárggyá egy olyan felhasználás „joga” vagy – az elemzett törvény gondolatmenetét követve – egy olyan felhasználásra az Sztj. által adott engedély, amelyre nézve eleve nem áll fenn a kizárólagos vagyoni jog.

Ha jól értjük, az állami vagyontárggyá minősítést éppen a politikai beszédre (nyilvánosan tartott előadásra) nem is vezette be a jogalkotó, ugyanis ezek nem a kettős közfeladatot ellátó országgyűlési képviselőről mint témákról készített művek, hanem a szóban forgó személyek saját művei (itt most eltekintve a ghostwritingtól), amelyek ellenérték fejében való értékesítését még az Országgyűlésről szóló törvény 80. § (1) bekezdése is megengedi. Ha pedig a kettős közfeladatot ellátó országgyűlési képviselő nyilvános előadása, politikai

¹⁹ Sztj. 36. § (1) bekezdés.

²⁰ Gyertyánfy: i. m. (5), a 36. § (1) bekezdéséhez fűzött magyarázat.

²¹ Guide to the copyright and related rights treaties administered by WIPO by Mihály Ficsor, kivonat a BC 2bis(1) és BC 2bis (2) bekezdésekből, WIPO, Geneva, 2003, https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/copyright/891/wipo_pub_891.pdf.

²² 1921. évi XLV. tv. 9. § Nem tekintendő a szerzői jog bitorlásának: ... nyilvános tárgyalásokon, tanácskozásokon vagy összejöveteleken tartott beszédek kiadása, amennyiben nem tekinthető a 6. § 6. pontja alá eső gyűjteményes kiadásnak.” 1969. évi III. tv. 19. § (1) bekezdés: „...Nyilvános tárgyalások és beszédek tartalma szabadon felhasználható...”

beszéde szabad felhasználás alá esik, akkor az előadást, beszédet rögzítő, szomszédos jogi védelem alá eső hangfelvétel, film vagy műsorszám is szabad az Sztj. fentebb elemzett, nemzetközi egyezményen alapuló 83. § (2) bekezdése alapján. E szabad felhasználás, ha a mű/ teljesítmény a beszédről, előadásról készült műsorszámra van foglalva, ütközhet a sajtón/ médián belül érvényesülő alábbi, kizárható szabad felhasználással.

Ahol a szabad felhasználás feltételes, azaz azt a jogosult egyoldalú nyilatkozata kizárhatja, ott az állam jogosulti joggyakorlása érvényesülhet, ha az az államtól különböző jogosult, amelynek fennáll a joga a szabad felhasználás kizárására, azt ki is zárja. Az Sztj. 36. § (2) szerint *[n]api eseményekhez kapcsolódó, időszerű gazdasági vagy politikai témákról megjelentett cikkek vagy e témákról sugárzott művek a sajtóban szabadon többszörözhetők, nyilvánosságához közvetíthetők – ideértve a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tételt [26. § (8) bek.] is –, feltéve, hogy a szerző nem tett az ilyen felhasználást megtiltó nyilatkozatot.*²³...

A szabad felhasználási szabályokkal – ha azt a jogosult egyoldalú nyilatkozattal nem zárhatja ki – súrlódik erősen, mit ne mondjunk, ütközik a leírt teljesítmények állami vagyontárggyá minősítése.

E súrlódást, ütközést kissé csillapítja, ha következő gondolatmenetet követjük.

A szóban forgó szabály nem érinti azt, hogy a mű (eredeti) szerzője csak természetes személy lehet. Ezért úgy kell tekinteni, hogy az csupán kibővíti a szolgálati mű fogalmát akként, hogy nem munkaviszonyhoz, hanem a mű elkészítéséhez felhasznált forráshoz (ráfordításhoz) kapcsolja a „szolgálati” jelleget a szabályban körülírt művek esetében akként, hogy a forrás eredetéhez, az államhoz telepíti a származékos jogszerzést. Azon sem lép túl, hogy a szerzői vagyoni jog csak kivételesen ruházható át, hiszen az állam vagyonává vagyoni jog válik ott, ahol a vagyoni jog átruházható, és felhasználási jog ott, ahol a vagyoni jog élők között nem ruházható át. A szabályt a szomszédos jogi teljesítményekre, amelyekre a szolgálati mű szabálya nem vonatkozik, akként lehet érteni, hogy a felek szerződési szabadságát a partnerválasztás szabadsága körében jelentősen korlátozza a szabály, ha a szabályban körülírt teljesítmény költségvetési forrásból készült. Az állam jogszerzése azonban nem érintheti a szabad felhasználásokat. Ha a szabályban körülírt mű/ teljesítmény felhasználása a szerzői jogi szabályok szerint szabad, akkor ez a kivétel az érintett jogosult, jelesül az állam vagyoni jogát korlátozza. És mivel az egész konstrukció csak vagyoni jogokat érinthet,

²³ „Az MTVA minden (különösen: szellemi tulajdonjogát érintő) jogot fenntart és az Sztj. 36. § (2) bekezdése szerinti felhasználások esetében kizárja, megtiltja a felhasználást, azaz a Tartalom, így különösen az MTVA megrendelésére, közreműködésével, illetve tevékenységében előállított, vagy vagyonnevelése körébe tartozó, napi eseményekhez kapcsolódó, időszerű gazdasági vagy politikai témákról megjelentett cikkek vagy e témákról sugárzott művek a sajtóban szabadon nem többszörözhetők, nem közvetíthetők nyilvánosságához – ideértve a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tételt [26. § (8) bek.] is. „ÁLTALÁNOS SZERZŐDÉSI FELTÉTELEK A MÉDIASZOLGÁLTATÁS-TÁMOGATÓ ÉS VAGYONKEZELŐ ALAP TARTALOMÉRTÉKESÍTÉSI ÉS -SZOLGÁLTATÁSI SZERZŐDÉSEIHEZ”, 8.3. pont: https://mtva.hu/wp-content/uploads/sites/17/2022/06/23_2022_VI.16_vezerigazgatoj_utasitas.pdf.

azért mind az állam joggyakorlása, mind a szabad felhasználás során a szerző (és az előadó-művész) személyhez fűződő jogai érintetlenül maradnak. Mindezek alapján oda juthatunk, hogy a tv. szabályának azon fordulatát, hogy „vagy a szerzői jogról szóló törvény alapján megszerzett felhasználási engedély” megfogalmazásának módjától függetlenül figyelmen kívül kell hagyni minden olyan esetben, amikor a felhasználás szabad felhasználást engedő szerzői jogi szabályon alapul. Így alkalmazási tere nem marad.

A SAJÁTOS ÁLLAMI VAGYONNAL VALÓ GAZDÁLKODÁS

Amennyiben a tv. fentebb elemzett szabálya alapján a szerzői/szomszédos jog állami vagyontárgy lesz, akkor arra aggálytalanul érvényesülnek az állami vagyongazdálkodás szabályai, mind a tulajdonosi joggyakorlás, mind – vagyonkezelésbe adás esetén – a vagyonkezelés, mind a hasznosítás, mind az elidegenítés körében. Ezek részletes bemutatása kívül esik az írás tárgyán, a lényeg az, hogy az állami vagyonnal a tulajdonosi joggyakorló vagy maga gazdálkodik, vagy szerződés alapján hasznosításra átengedi, vagy vagyonkezelésbe, hasznélvezetbe adja. Az állami vagyont hasznosító szerződések elsődleges célja az állami vagyon hatékony működtetése, állagának védelme, értékének megőrzése, illetve gyarapítása, az állami és közfeladatok ellátásának elősegítése. Csak olyan vagyonhasznosítási szerződést lehet – tipikusan csak pályázat/versenyeztetés útján – kötni, amely – az állami vagyont megőrzését, gyarapítását, pénzügyileg és gazdaságilag minél előnyösebb hasznosítását szem előtt tartva – az állam számára a várható bevétel, megtakarítás vagy más előny alapján a lehető legkedvezőbb.²⁴ E szabályok nyomán rajzolódhat ki a jogalkotónak a tv. indokolásából ki nem tűnő célja: az állami vagyongazdálkodás szigorú szabályai útján kívánja tartani, hogy ki, milyen feltételekkel használhatja fel a kettős közfeladatot ellátó országgyűlési képviselőkről készült, a tv. hatálya alá eső műveket és teljesítményeket. Amint alább látni fogjuk, a sajátos állami vagyont ingyenesen átruházható, és annak hasznosítására meghatározott személyi kör számára ingyenes felhasználási jog engedhető. E cél a szabad felhasználás körében nem tud megvalósulni, ahogy azt az előzőekben megállapítottuk.

Található a tv.-ben egy, a sajátos állami vagyont gyarapítására buzdító szabály is: „25/B. § *Az országgyűlési képviselőről, aki más, Alaptörvényben nevesített közjogi tisztséget is betöltve közfeladatot lát el, a nem állami forrásból készített szerzői mű vagy szomszédos jogi teljesítmény, különösen kép-, illetve hangfelvétel vonatkozásában felhasználási szerződés keretében ingyenes felhasználási engedély adható az állam részére.*”

Azaz, ha a szabályban körülírt művek és teljesítmények nem állami (miért nem költségvetési?) forrásból készülnek, a szerzői vagy szomszédos jog jogosultja ingyenesen engedhet az állam számára felhasználási jogot (és nem engedélyt, ahogy már fentebb kifejtettük). Nos, e szabály ugyan törvénybe van iktatva, de normatív tartalma nem állapítható meg. A

²⁴ Vagyontv. 23, 24. §.

szerzői/szomszédos jogi jogosult ugyanis a tv. e szabálya nélkül is köthet ingyenes felhasználási szerződést, ezt semmi nem akadályozza. Szerző (szerzői jogosult) és előadóművész kifejezett nyilatkozattal (tehát ráutaló magatartással nem) mondhat le a felhasználási jog engedése fejében járó díjazásról.²⁵ Más szomszédos jogi jogosult felhasználási szerződésére pedig az Sztj. 3. § útján alkalmazandó Ptk. szabályait (kötelmek és szerződések általános szabályai) kell alkalmazni, a Ptk. 6:61. § pedig megengedi az ellenszolgáltatás nélkül történő szerződéskötést, a visszerhesség védelme megdönthető.²⁶

Ha ingyenes szerződés útján gyarapodik a sajátos állami vagyon, akkor arra is – magától értetődően – az állami vagyongazdálkodás szabályai lesznek az irányadók.

Azt, hogy az elemzett szabály célja a kettős közfeladatot ellátó országgyűlési képviselőkről készült művek, teljesítmények szigorú állami vagyongazdálkodás alá vonása, megerősíti a tv. 51. § (1) bekezdése, amely kiegészíti az állami vagyon ingyenes átruházását lehetővé tevő kivételes esetek [Vagyontv. 36. § (2) bekezdés] körét. Eszerint „[á]llami vagyon tulajdonjoga ingyenesen átruházható...h) az e törvény 1. § (2) bekezdés f) pontja szerinti állami vagyon²⁷ tekintetében”, és *arra ingyenes felhasználási jog engedhető vagy maga az országgyűlési képviselő, vagy a választási eljárásról szóló 2013. évi XXXVI. törvény szerinti jelölt szervezete vagy pártja részére.*²⁸

KAPCSOLÓDÓ JOGTERÜLETEK

A kettős feladatot ellátó országgyűlési képviselőkről készített hang- és képfelvételek – attól függetlenül, hogy ezek szerzői művet rögzítenek vagy szomszédos jogi teljesítményt valósítanak-e meg – az érintett személyek személyiségi jogai által védett oltalmi tárgyak.²⁹ E jogok a közügyek megvitatása körében, lévén szó közéleti szereplőkről, korlátozottan érvényesülnek,³⁰ de az kétségtelen, hogy a jogosultak maguk az érintett természetes személyek, akik e jogukat csak személyesen gyakorolhatják. Hozzájárulást adhatnak olyan magatartáshoz, amely egyébként a személyiségi jogaikat sértené. Az, hogy e jogok inkább emberi méltóság alapúak-e, amely megközelítés a forgalomképességet inkább kizárja, vagy az önrendelkezési jogi alap tolakszik előtérbe, amelynek alapján az arculati jogok vagyoni hasznosíthatósága

²⁵ Sztj. 16. § (4) bekezdés második mondat, 55. § (1) bekezdés első mondat, 106. § (1) bekezdés.

²⁶ 6:61. § A szerződéssel kikötött szolgáltatásért – ha a szerződésből vagy a körülményekből más nem következik – ellenszolgáltatás jár.

²⁷ Ez a cikkben elemzett sajátos állami vagyontárgy.

²⁸ A tv. 51. § (2) bekezdése, amely kiegészíti a Vagyontv. 36. §-t egy (9)-es bekezdéssel.

²⁹ Ptk. 2:43. § g) pont, 2:48. §.

³⁰ Ptk. 2:44. §

nyilvánvalóbb, szakmai, tudományos, és joggyakorlati kérdés is.³¹ A tv. elemzett szabálya ezt a kérdést magyarázat nélkül eldönteni látszik, a szóban forgó hangfelvétel- és képmás-jogok forgalomképesek, és az állami vagyon tárgyai. Annyit azért hozzá lehet tenni, hogy az érintett személyek képmás- és hangfelvétel-készítéshez és -felhasználáshoz való személyiségi jogi hozzájárulása (e jogok Ptk. 2:44. § szerinti, közéleti szereplő által tűrni kötelees korlátai között) e vagyoni forgalomnak előfeltétele, de a hozzájárulás – ott, ahol a közéleti szereplőre alkalmazandó korlát ezt nem teszi félre – a vagyoni jellegű rendelkezési jogra nem terjedhet ki.

Az itt tárgyalt kép- és hangfelvételek az Infotv.³² rendjén egyben személyes adatok is, amelyek az érintett országgyűlési képviselők kettős közfeladat-ellátására tekintettel minden bizonnyal közérdekből nyilvános adatnak is minősülhetnek, e kérdéskör vizsgálata kívül esik e cikk tárgyán.

ÖSSZEFOGLALÁS

A szabály, amely állami vagyonná teszi a kettős közfeladatot ellátó országgyűlési képviselőről költségvetési forrásból készült művel vagy teljesítménnyel összefüggő vagyoni és felhasználási jogot, felesleges, és leküzdhetetlen értelmezési nehézséget okoz. Érdemi, tartalmi indokolás hiányában meglehetősen homályban marad az is, erre csak következtetni lehet, hogy miért szükséges a kettős közfeladatot ellátó országgyűlési képviselőkről készült művek, teljesítmények állami vagyongazdálkodás alá vonása.

³¹ Így pl: *Schultz Márton*: A személyiségi jogok vagyoni értéke és tárgyiasulása. Orac Kiadó Kft., Budapest, 2022; *Menyhárd Attila*: Forgalomképes személyiség? In: *Menyhárd Attila, Gárdos-Orosz Fruzsina* (szerk): *Személy és személyiség a jogban*. Wolters Kluwer, Budapest, 2016, p. 71; *Szeghalmi Veronika*: A személyiség „értéke” és annak post-mortem továbbélése: http://acta.bibl.u-szeged.hu/61918/1/forum_doctorandorum_2017_223-234.pdf.

³² 2011. évi CXII. törvény az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról.